
A jövő reménységei – a valóban fenntartható települések*

Bányai Orsolya**

1. Bevezetés

Az ENSZ fenntartható fejlődési céljai közül a 11. célkitűzés a fenntartható, befogadó, biztonságos és alkalmazkodó városok és emberi települések létrehozása.¹ Míg jelenleg az emberiség fele, addig 2050-re becslések szerint a világ lakosságának kétharmada, mintegy 6 és fél milliárd ember fog városokban lakni.² Annak ellenére, hogy a városok a Föld felületének viszonylag csekély részét foglalják el, a környezetre gyakorolt káros hatásuk óriási: az ENSZ adatai szerint az energiateljesítményfelhasználás 60-80%-áért, míg a szén-dioxid kibocsátás 75%-áért felelősek.³ A környezetvédelmi szakirodalomban többen rögzítették már, hogy annak érdekében, hogy az emberi társadalom környezetre gyakorolt hatása, ökológiai lábnyoma visszatérjen az eltartóképesség korlátai mögé, radikális változtatásra (általában a társadalom értékrend-változására) lenne szükség.⁴ Mivel az energiateljesítményfelhasználás döntő része éppen a városokban koncentrálódik, a városok energiateljesítményfelhasználásának és ezzel együtt ökológiai lábnyomának radikális csökkentése tűnik az egyik kézenfekvő (bár realitást nélkülöző) megoldásnak. Ugyanakkor láthatjuk, hogy a „fenntartható és biztonságos város” kifejezés

* A tanulmány a K 115530 ny. sz. kutatási projekt keretében, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával készült.

** Egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjogi, Környezetjogi és Munkajogi Tanszék.

¹ United Nations 2015: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1.; Faragó Tibor: Világunk 2030-ban: a nemzetközi együttműködés új egyetemes programjának előzményei, lényege és értékelése. *Külügyi Szemle*, 2016/2, 3–24.; Jancsovicska Paulina: Fenntartható fejlődési célok (Sustainable Development Goals). *Tájökológiai lapok*, 2016/2. 171-181.

² World Urbanization Prospects. New York, United Nations, 2015.7.; Prof. Dr. Charles Vörösmarty – Climate Change and Urban Development. c. előadása Klímaügye(in)k konferencia, Budapest, NKE, 2017. május 25.

³ World Urbanization Prospects. New York, United Nations, 2015. 3.

⁴ Bányai Orsolya: *Energiajog az ökológiai fenntarthatóság szolgálatában*. DELA Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2014.; Kerekes Sándor: A szenvedélyek féken tartása, avagy a fenntartható kapitalizmus? *Közgazdaság*, 2016/2.; Takács-Sánta András – Bódi Balázs: Tikopia társadalmá, amely elkerülte a közlegetők tragédiáját. *Socio*, 2016/3. 91-104.

keretében az ENSZ 11. fenntartható fejlődési célkitűzése egy olyan településre utal, amely az ott lakók számára lehetővé teszi a biztonságos és megfizethető lakáshoz jutást, a nyomornegyedek felszámolását, továbbá a közösségi közlekedés fejlesztését és zöld felületek kialakítását. Vagyis az, ahogyan napjainkban a fenntartható város kifejezést használják – nemzetközi és helyi szinten egyaránt –, az leginkább egy élhető város jövőképét vetíti elénk. Nem tükrözi azonban a fentebb említett radikális változás szükségességét, így korántsem alkalmas arra, hogy a jelenlegi társadalom és gazdaság ökológiai fenntarthatatlanságát kezelje.⁵ Ennek többek között egyfajta strukturális beágyazottság az oka: a társadalom különböző szintű vezetői és általában a tagjai egyaránt bemerevedtek, nem tudnak, illetve valójában nem is akarnak alkalmazkodni a változó környezethez. Ráadásul a helytelen értékrendet, amire korunk társadalmá és gazdasága építkezik a jogi szabályozás megáévvá tette, így a jelenlegi jogszabályi környezet önmagában is akadályozza a mélyebb és átfogóbb változtatásokat.⁶ Az ezzel járó tehetetlenség helyett/mellett érdemes alternatív megoldásokat keresni. Olyan valóban fenntartható közösségekre (városokat, falvakat) irányítani a figyelmet, amelyek a tapasztalatok alapján jól adaptálódnak az állandóan változó környezethez, vagyis fejlődőképesekek.

E cikk keretében azt vizsgálom, hogy a hatályos jogi környezet mennyire támogatja, vagy inkább akadályozza e valóban fenntartható települések létrejöttét és fennmaradását Magyarországon. Ezen írást megelőzően már lehetett találkozni néhány olyan véleménnyel (Takács-Sánta András, Borsos Béla),⁷ amelyek szerint a jogi környezet nem könnyíti meg ezen ökológikus közösségek amúgy is nehéz helyzetét, ugyanakkor a jogtudományi szféra ezidáig még nem foglalkozott e problémával, még csak figyelemfelkeltő jelleggel sem. Én ennek az adósságnak a törlesztéséhez járulnék hozzá ezzel a rövid tanulmánnyal.

A tanulmány elkészítésénél a jogtudomány művelői körében megszokott klasszikus szakirodalom-feldolgozás és jogszabályelemzés módszereire építkeztem elsősorban. Munkámhoz ugyanakkor a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, a települési környezetvédelemmel kapcsolatban zajló kutatás nyújtotta a kereteket. E kutatóműhely keretében ugyanis többek között egy-egy település környezetvédelmi szabályozását kutatjuk esettanulmány készítésével. Az egyik ilyen esettanulmányt éppen én készítettem Somogyvámosról.⁸ Ennek során gondolkodtam el azon, hogy környezeti szempontból mennyire fenntarthatatlanok a településeink, és ehhez képest milyen üdítő megoldás egy-egy olyan ökológikus

⁵ Kerekes Sándor: A szenvedélyek féken tartása, avagy a fenntartható kapitalizmus? *Közgazdaság*, 2016/2. 65.

⁶ Lásd bővebben: Bányai Orsolya: *Energiajog az ökológiai fenntarthatóság szolgálatában*. DELA Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2014.

⁷ Takács-Sánta András: *Városi magányból vidéki közösségbe*. GATE Zöld Forgatag, Gödöllő, 2017. 03.22. <http://greenfo.hu/hirek/2017/04/26/varosi-maganybol-videki-kozossegbe>(Letöltve: 2017. június 12.); Borsos, Béla: Gyűrüfű: Kísérlet egy ökológiai alapokon álló, emberi léptékű vidéki területfejlesztési modell megalapozására, in: *Ötletek a fenntartható vidékfejlesztési programok tervezéséhez*, CEEWEB Hungary, Miskolc, 1998. 19-35.

⁸ Bányai Orsolya: Somogyvámos és Krisna-völgy környezetvédelmi szabályozása az ökológiai fenntarthatóság nézőpontjából. *Iustum, Aequum, Salutare*, 2017/4. 253-273.

közösség, mint a somogyvámosi Krisna-völgy. Vagyis a debreceni egyetemen zajló kutatás témája és alkalmazott módszerei egyaránt értékes alapokat nyújtottak ezen íráshoz.⁹

A következőkben első körben tisztázom, hogy pontosan mit is értek valódi fenntartható¹⁰ település alatt, majd a hazai fenntartható településekkel kapcsolatos helyzetképről adott rövid áttekintés után rátérek a jogi kérdésekre.

2. A valóban fenntartható települések

A témát kutatva többféle megfogalmazással (öko-város, fenntartható város/település, fenntartható közösség, ökofalu,¹¹ élő falu, zöld város, stb.) találkoztam a fenntartható települések tekintetében. Ezek a kifejezések nem minden esetben fedik egymást, bár ezt nem lehet egyértelműen megállapítani, tekintve, hogy nincsenek egyértelműen és széles körben elfogadott módon definiálva a szakirodalomban.¹² Ugyanakkor sok esetben nem is próbálják meg konkrétan definiálni, hogy mit is értenek fenntartható település alatt. Ilyenkor csupán meghatározzák azokat a sajátosságokat, amiknek meg kell felelnie egy településnek ahhoz, hogy „fenntartható településnek” lehessen nevezni.¹³ E meghatározások között van olyan, amely valóban fenntartható településre utal, míg olyan is, amelyet csak egyszerűen divatos címkeként aggatnak az amúgy hosszú távon fenntarthatatlan településekre.

Véleményem szerint ahhoz, hogy egy települést valóban fenntarthatónak lehessen nevezni, két fontos kritériumnak kell, hogy eleget tegyen: a település/közösség ökológiai lábnyoma legyen a terület eltartó képességének határai alatt, továbbá mindezt a közösség értékékként kezelje. Ezen felül természetesen még lehet, sőt kell is más feltétel (pl. megújuló/decentralizált energiaforrások alkalmazása, szennyvíztisztítás, víztakarékosság, stb.)

⁹ Ezzel kapcsolatban további részletekért, a kutatás hipotéziseiről, módszereiről lásd. Fodor László – Barta Attila – Fónai Mihály – Bányai Orsolya: *Települési környezetvédelem Magyarországon: Egy kutatás előfeltevései. Tér és Társadalom* 2016/3, 19–39.

¹⁰ Fenntarthatóság alatt környezeti (ökológiai, erős) fenntarthatóságot értek.

¹¹ Borsos Béla ökofalu meghatározása. Eszerint az „ökofalu kis léptékű emberi település, ahol az emberi igények harmonikusan illeszkednek az adott hely ökológiai eltartó-képességének korlátaival, hogy ezzel elérhetővé váljék a hosszú távú fenntarthatóság.” Forrás: Borsos, Béla: Gyűrűfű: Kísérlet egy ökológiai alapokon álló, emberi léptékű vidéki területfejlesztési modell megalapozására, in: *Ötletek a fenntartható vidékfejlesztési programok tervezéséhez*, CEEWEB Hungary, Miskolc, 1998. 19-35. 34.; Gilmann definíciója az ökofalvokról: „emberi léptékű, minden jellemzővel rendelkező települést jelent, amelyben az emberi tevékenységek károsodás nélkül építhetők be a természeti világba, méghozzá olyan módon, hogy az elősegíti az egészséges emberi kiteljesedést és sikeresen folytatható a végtelenségig.” Forrás: The Gilman's Reporto Gaia Trust, 1991, idézi Borsos Béla Gyűrűfű ökofalu alapítója. Borsos Béla disszertációja: *Az ökofalu koncepciója és helye a fenntartható település-és vidékfejlesztésben*. PhD Értekezés, PTE TTK, Pécs, 2007. 23.

¹² Mark Roseland: Dimensions of the eco-city. *Cities*. Volume 14, Issue 4, 1997. 197-202. 201.; Anna Chiesura: The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and urban planning*. 2004/1. 129–138. 130.

¹³ Jeffrey R. Kenworthy: The eco-city: ten key transport and planning dimensions for sustainable city development. *Environment and urbanization*. Volume 18, No. 1, 2006. 67-85. 68.

meghatározása, de én most kifejezetten azt szeretném kiemelni, hogy ha az előbb említett két feltétel nem teljesül, úgy véleményem szerint egy települést sem lehet ökológiai szempontból fenntartható településnek, azaz valóban fenntartható településnek nevezni.¹⁴ Nincsenek információim arról, hogy Magyarországon a kisebb, néhány száz fős települések ökológiai lábnyoma mekkora. Ebből kifolyólag feltételezhető, hogyha megmérnék egy ilyen kis település ökológiai lábnyomát, és összevetnék a terület biokapacitásával, „fenntarthatónak” minősülne. Az ilyen feltételezett település lakói szinte borítékolhatóan elégedetlenek lennének a helyzetükkel, és inkább elmaradottságként értékelnék a helyzetüket, mintsem ökológiailag fenntarthatónak. Pedig valószínűleg ki tudják elégíteni az alapvető szükségleteiket. Ez a fajta elégedetlenség komoly probléma, nagyon nehezen orvosolható. Találkoztam egy gondolattal miszerint, „egy olyan ember, aki nem tudja, hogy mit jelent önmagában elégedettnek lenni a lelki azonosságban, annak még az egész univerzum sem elég”.¹⁵ Nagyon úgy fest, hogy most ez a helyzet: mi emberek itt a Földön valójában az elégedetlenségtől szenvedünk. Éppen ezért ahhoz, hogy valóban, de valóban fenntartható legyen egy közösség hosszú távon, ahhoz orvosolni kell az elégedetlenséget is. Ha elfogadjuk az előbbi idézet mondanivalóját, akkor ezt az elégedetlenséget csak úgy lehet orvosolni, ha a lelki természetünkől merítünk erőt. Vagyis az életünknek van egy sokkal mélyebb „lelki” dimenziója, amiről azonban hajlamosak vagyunk megfeledkezni.

3. Egy rövid kitérő: a valóban-valóban fenntartható települések

A fenti gondolatmenetet követve – miszerint az emberi természetben megtalálható elégedetlenség orvoslása nélkül egyetlen közösség sem fenntartható hosszú távon – néhány gondolat erejéig kitérek a valóban-valóban fenntartható településekre is. A talán kissé viccesen hangzó elnevezés, amellyel, hogy bizonyos szintű karikatúráját is jelentheti a fenntarthatósági kifejezéseknek (tekintve, hogy a „fenntartható” jelzőt már minden összefüggésben használják, amely így szinte már teljesen kiüresedett), valójában komoly tartalommal bír. Ezért annak ellenére, hogy a vizsgálatom elsősorban ökológiai, jogi nézőpontú, nem mehettem el amellett, hogy a fenntarthatóságnak egy ritkán emlegetett, negyedik, vallási/kulturális pillérét is érvényesítő, valóban-valóban fenntartható településekről/közösségekről is szóljak.

E problémának a kezelése már messze túllép a jog határán és elvezet odáig, hogy a fenntartható fejlődésnek valójában nem három, hanem négy pillére van. Ezt

¹⁴ A település kifejezést itt nem jogi, hanem általános értelemben használom. Mendöl Tibor meghatározása szerint, a település az embercsoport lakó és munkahelyének térbeli együttese. Forrás: Mendöl Tibor: *Általános településföldrajz*, MTA. Budapest, 1963. Itt meg kell jegyezni, hogy a tanulmány keretében emlegetett valóban fenntartható települések egyes esetekben helyi települési önkormányzattal rendelkező, közigazgatási jogi értelemben is települések (pl. Hosszúhetény, Kóspallag), más esetben jogi értelemben nem számítanak településnek. Például két „falu” Visnyeszéplak és Krisna-völgy Visnye, illetve Somogyvamos községhez tartozik. Vagyis sajátos autonóm közösségként a már meglévő közigazgatási struktúrába településrészként illeszkednek.

¹⁵ Sívarama Swami: A környezetvédelem gyökerei. *Tattva*, 2016/1. 17-21. 21.

Farkas Judit is hasonlóan látja egyik írásában.¹⁶ Szerinte a fenntartható közösségek kérdése sokkal több a környezeti fenntarthatóság kérdésénél; „e közösségek (ti. ökológikus közösségek - *saját megjegyzés*) a környezeti problémák orvoslásán túl, egyfajta holisztikus szemléletet alkalmazva, egybekapcsolják a fenntarthatóság környezeti, társadalmi és gazdasági aspektusait, sőt gyakran egy negyedik, ritkábban hangoztatott dimenziót, a spirituális –vallási aspektust is bekapcsolják kísérleti laboratóriumuk eszköztárába”.¹⁷ Hogy valóban fontos-e a negyedik „lelki-spirituális” pillér ahhoz, hogy egy közösség valóban hosszútávon fenntartható és életképes legyen, azt *Takács-Sánta András* vezette kutatócsoport is vizsgálta a Kisközösségi Program keretében.¹⁸ Bár a hazai tapasztalatok nem erősítik meg ezt egyértelműen, de tény, hogy „Magyarországon két olyan közösség akad csupán,¹⁹ amely gyakorlatilag az összes tagra kiterjedő közös vallási alappal rendelkezik – ezek pedig éppen a legrégebb óta működő, és több más szempontból is a legsikeresebbnek tekinthető közösségek. Ugyanakkor mindehhez hozzátehetjük még, hogy a többi három, hosszabb múltra visszatekintő, de közös vallási alappal nem rendelkező ökofalusi közösség mindegyike vagy fölbomlott, vagy pedig komoly konfliktusokkal küzd.”²⁰ A nemzetközi szakirodalomban számos olyan eredménnyel találkozni, amely szintén a vallási, spirituális aspektus fontosságát támasztja alá.²¹ Ezt a konfliktuskezelésre nyújtott hatékonyabb megoldásokkal és azzal magyarázzák, hogy a közösség tagjai, azáltal, hogy az életüket képesek egy transzcendens felső hatalom szolgálatába állítani, érthetően jobban háttérbe tudják szorítani a saját önös érdekeiket. A vallásnak ez a szabályozó szerepe korántsem elhanyagolható, hiszen ahogy James Lovelock írja: „*Hiába rendelkezünk iPhone-nal, meg úrhajókkal, továbbra is csak törzsi ösztöneink mozgatnak minket. Emiatt még mindig képtelenek vagyunk rá, hogy a nagyobb jó (közösség – saját megjegyzés) érdekében cselekedjünk és hosszú távon ne a saját rövid távú érdekeinknek megfelelő döntést hozzuk.*”²² Vagyis a vallási elvek tisztelete hozzájárul ahhoz, hogy tudatosan felülírva lehúzó ösztöneinket, segítséget nyújtson a hosszú távú közérdekek érvényesítéséhez. Ugyanakkor az is igaz, hogy számos olyan közösség van, amelyik annak ellenére áll fenn régóta, hogy nincs vallási vagy spirituális alapja. A magam részéről úgy gondolom, hogy egy közösség élő lelki alapok nélkül, hosszútávon (és itt most nem 10-50 évre, hanem több száz, illetve

¹⁶ Farkas Judit: Ökofalvak és a társadalmi fenntarthatóság, in: Kun András (szerk.): Ökológiai lábnyomunk és a fenntarthatóság. *Öko-Völgy füzetek 1.* Öko-völgy Alapítvány, 2012, Somogyvámos, 17-31.

¹⁷ Farkas: i.m. 17-31.

¹⁸ A Kisközösségi Program egy 2008 őszén indult kutatási és akcióprogram. Fő célja, hogy minél több ökológikus helyi kisközösség kialakulását segítse elő a Kárpát-medencében, mindenféle méretű településen. Bővebben: <http://www.kiskozossegek.hu/>

¹⁹ Krisna-völgy és Visnyeszéplak

²⁰ Takács Sánta András: Egy új világ építése egészen alulról? Komplex ökológikus életmód-alternatívát megvalósító helyi közösségek a vidéki Magyarországon. *Socia*, 2016/4. 89.

²¹ Rishard Sosis: Religion and Intra group Cooperation: Preliminary Results of a Comparative Analysis of Utopian Communities. *Cross-Cultural Research*, 2000/1. 70–87.

²² Jeff Godell: *Borús jövőt jósol James Lovelock.* Rolling Stone, 2007/11. Fordította: Ilyés András. http://greenfo.hu/hirek/2008/11/25/borus-jovot-josol-james-lovelock_1227613050 (Letöltés dátuma: 2015. május 04.)

ezer évre gondolok)²³ nem tartható fent. Ennek azonban az alapja ugyanúgy nem lehet kényszer, mint az ökológiai korlátok elfogadásának sem. A vallás szabályozó elveinek csak akkor van értelme, ha azt önként vállalják az egyének. Vagyis egy „felülről jövő parancsszóra” nem lehet hirtelen vallásossá válni, csak egy átgondolt, értelmes gondolkodáson alapuló belső elhatározás eredményeképpen vállalható önként ilyen korlátozás. Ezzel a gondolatmenettel érzékeltetni szerettem volna, hogy a valóban fenntartható települések mellett beszélnünk kell a valóban-valóban fenntartható településekről is.

4. Helyzetkép a magyarországi települési szintű ökológikus közösségekről

Miután az előbbi rövid kitérőt megelőzően, tisztáztam a valóban fenntartható település fogalmát e tanulmány szóhasználatában, érdemes pár szót szólni a Magyarországon található valóban fenntartható településekről. A hazai kutatások azt mutatták ki, hogy – egyezően a nemzetközi tendenciákkal – egy eredetileg városokban élő értelmiségi réteg, felismerve a városi lét sok (bár nem minden) tekintetben fenntarthatatlan jellegét, megindult egy „vissza a földhöz” típusú ellenurbanizáció.²⁴ Ennek eredményeképpen Magyarországon is létrejött néhány települési szintű²⁵ ökológikus közösség, amely vagy „szórtan”,²⁶ vagy egy jól körülhatárolható falu jellegű településbe tömörül.²⁷ Ez utóbbira Visnyeszéplak és a somogyvámosi Krisna-völgy (hozzávetőlegesen 25 éve állnak fent),²⁸ az előbbire Hosszúhetény, vagy Kóspallag hozható példaként. Ezeken kívül még más közösségeket is lehetne említeni,²⁹ de meg kell jegyezni, hogy *Takács-Sánta András* által vezetett mintegy 10 éves kutatás azt mutatta ki, hogy a viszonylag sok kezdeményezés ellenére mindössze 6 olyan települési szintű ökológikus közösség

²³ Kerekes: i.m.73.

²⁴ Takács-Sánta: Egy új világ építése egészen alulról? 84.

²⁵ Az ökológikus közösségek tipizálásához lásd: Takács: i.m. 77.

²⁶ Takács-Sánta: Egy új világ építése egészen alulról? 89.

²⁷ E közösségeket másképpen is lehet tipizálni. Az ökofalvak tipizálásának lehetséges módjai:

1) tervezett közösségek – tradicionális falvak; 2) falusi, szuburbán települések, „inner city” kezdeményezések (alapvetően falusi jellegűek); 3) közösség hozza létre – ritkábban tervezők alakítják ki őket; 4) motivációik (milyen céllal hozzák létre őket?); 5) létrejöttük módja (a magyarországi kezdeményezések tapasztalatai alapján): a) beköltözéssel létrejövő ökofalvak: a városból kiköltözők egy már létező falu életébe integrálódva, kiköltöző társaikkal hoznak létre ökofalu közösséget a településen belül (pl.: Gömörszőlős, Máriahalom, Nagyszékely). b) újjáéledő települések/„feltámasztás”: korábban lakott, elhagyott (kihalt) településből lesz ökofalu (pl.: Gyűrűfű). c) „zöldmezős” falualapítás/„mellé-költözés”: a közösség olyan helyen jön/jött létre, ahol korábban nem létezett település (pl.: Kr̥ṣṇa-völgy, Visnyeszéplak, Galgahévíz, Magfalva). Forrás: Hári Beáta: *Magyarországi ökofalvak fenntarthatósági jellemzése és értékelése, továbbá területfejlesztési szempontú vizsgálatuk*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajz- és Földtudományi Intézet, Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék, Budapest, 2008. 2008: 26–27.; Kun András: Beszélgetések az önellátásról 2. *Öko-völgy Alapítvány*, Somogyvámos, 2014. 43.

²⁸ Kajner Péter – Lányi András – Takács-Sánta András (szerk.): *A fenntarthatóság felé való átmenet jó példái Magyarországon*. MIS-ÖKO Kft., 2013.

²⁹ Lásd bővebben: <http://www.elofaluhalozat.hu/>

létezik ma Magyarországon, amelyik valóban élő és jól működik.³⁰ Ezen ökológikus közösségek, elnevezésükből is adódóan, feltehetően mind megfelelnek a valóban fenntartható település két fentebb említett kritériumának. Kettő azonban biztosan: Krisna-völgy és Visnyeszéplak. E jól működő és stabil közösségek közül mind Krisna-völgy,³¹ mind Visnyeszéplak³² ökológiai lábnyomát mérték független kutatások keretében.³³ Ennek során kiderült, hogy mindkét ökofalu ökológiai lábnyoma alatta van a terület eltartó képességének. Az ökológiai korlátok tiszteletben tartását e közösségek értéként kezelik, még akkor is, ha nem feltétlenül és kifejezetten környezetvédelmi céllal jöttek létre (Visnyeszéplakot - bár zömmel katolikusok lakják - hagyományőrző céllal, addig Krisna-völgyet kifejezetten közös lelki gyakorlatok érdekében hozták létre).³⁴ Vagyis mindkét „település” megfelel a valóban fenntartható település általam állított kritériumainak.

5. A jogi környezet a fenntartható települések létrejöttének és fenntartásának tekintetében

A jogot, mint kifejezést itt két értelemben használom: egyrészt általánosságban a hatályos jogi szabályozásra (beleértve a nemzetközi és európai uniós jogot, de ennél ez a kifejezés még többet takar), másrészt kifejezetten a magyar jogi szabályozási környezetre. A vizsgálat tárgya (azaz a valóban fenntartható települések) körüli jogi burok ugyanis attól függően, hogy a fenntartható közösség a Földön éppen hol található, eltérő lehet. Mivel az ökológikus közösségek korántsem csupán magyar jelenségek, ezért általánosságban véve igaz az a megállapítás, hogy attól függően, hogy hol alakították ki e közösségeket, vonatkoznak rájuk az adott területre irányadó helyi, nemzeti, regionális és nemzetközi előírások. Ebben a rövid tanulmányban én kifejezetten a Magyarországon található közösségek jogi környezetére világítok rá, de éppen csak olyan szinten, hogy a figyelmet a témára vonjam. Vagyis ennek megfelelően a helyi, nemzeti szabályozást kutatom első sorban, azzal a megjegyzéssel, hogy Magyarország Európai Uniós tagságából következően, ezt a vizsgált szabályozást alapjaiban determinálja az Európai Unió joga is.

A fenntartható közösségekre irányuló jogi környezetet akár egy hármas skálán is értékelhetjük: támogató, semleges, vagy akadályozó. A feltevésem, a megelőző

³⁰ Takács-Sánta András: *Városi magányból vidéki közösségbe*. GATE Zöld Forgatag, Gödöllő, 2017. 03.22. <http://greenfo.hu/hirek/2017/04/26/varosi-maganybol-videki-kozossegbe> (Letöltés dátuma: 2017.május 4.)

³¹ Láncki Dániel Csaba: *Autonómia kísérlet a somogyvámosi Krisna-völgy közösségben, Krisna-völgy ökológiai lábnyoma*. Szakdolgozat. ELTE Természettudományi Kar, Budapest, 2009.

³² Vásárhelyi Boglárka: *Visnyeszéplak fenntarthatósági modellkísérletének vizsgálata ökológiai lábnyomának számításával*. Szakdolgozat. Szent István Egyetem, Mezőgazdasági és Környezettudományi Kar, Gödöllő, 2012.

³³ Lehetséges, hogy más településeknél is történtek ehhez hasonló mérések, de erről nincsenek információim.

³⁴ A vallási dominanciájú fenntarthatósági kezdeményezés („ökofalu”) esetében az ökológiai és gazdasági fenntarthatóság „mindössze” a lelki tudatos életmód folyamánya („mellékterméke”). Forrás: Hári Beáta: Kiút a válságból, a fenntartható életmód gyakorlata. *Tattva*. 2016/1. 17-21. 53.

kutatások eredményeit is figyelembe véve az, hogy ez a jogi környezet a semleges és akadályozó minősítés határán van, inkább ez utóbbihoz húzva. Az eddigi kutatások ugyanis azt jelzik, hogy e közösségek lakói nemcsak abban az értelemben haladnak ellenzélben, hogy a társadalom tagjainak döntő többsége teljesen más értékrend szerint él, mint ők, hanem abban az értelemben is, hogy a jogszabályi környezet sem az ilyen közösségek létrehozását, sem fenntartását nem könnyíti meg, inkább hátráltatja. E feltevés teljes körű tisztázására itt most nincs lehetőség, de arra igen, hogy az úton elindulva néhány megállapítást tehessek.

A jelenlegi jogi környezet valóban hátráltató tényező? Úgy tűnik igen, ennek alátámasztására példákat is hozok néhány sorral lentebb, viszont mindenekelőtt érdemes e jelenséget rendszerszinten látni. Ennek megnyilvánulása első sorban az, hogy a jelenlegi jogszabályi környezet (és itt most ezt tág értelemben használom, tehát nemcsak a magyar szabályozást értem alatta) még elvi jelleggel sem deklarálja az ökológiai korlátok tiszteletben tartásának elvét.³⁵ Ehelyett viszont elfogadja és támogatja a fenntartható fejlődés gyenge értelmezését (amely lényegében a környezeti, társadalmi és gazdasági érdekek egyenrangú figyelembevételét követeli meg egyes döntési helyzetekben), ezzel viszont csak elodázza a problémamegoldást. Napjaink környezeti alapproblémája ugyanis az, hogy az emberi társadalom ökológiai lábnyoma már rég meghaladta a Föld eltartóképességét. Vagyis annak érdekében, hogy fenntarthatóságról beszéljünk, először is újból vissza kellene térnünk az ökológiai korlátok mögé. Ezt azonban nem tesszük. Nincs meg a politikai akarat. Az akarat hiányát pedig jól tükrözi a jogszabályi környezet, amely nem enged olyan értelmezést, hogy a környezeti szempontok (legalább addig, amíg vissza nem áll a kibillent egyensúly) elsőbbséget kapjanak. *A jogi szabályozás ezzel, lényegében egy „fenntarthatatlan” helyzetet és értékrendet legitimizál, s ezzel maga is hozzájárul a mai társadalom környezeti fenntarthatatlanságához.* Ezt jól illusztrálja például Hágai Nemzetközi Bíróság gyakorlatából a bős-nagymarosi vízlépcső ügye. Az ügy azzal ugyanis, hogy szembe kerültek egymással Szlovákia fejlesztési igényei és Magyarország környezetvédelmi érdekei, kitűnő lehetőséget nyújtott a fenntartható fejlődés elvének vizsgálatára.³⁶ Weeramantry bíró különvéleményből egyértelműen kitűnik, hogy a nemzetközi jogot úgy értelmezi, mint ami a fenntartható fejlődés gyenge értelmezését támogatja. A testület elnöke ugyanis azon az állásponton van, hogy a fenntartható fejlődés elve alapján a Bíróságnak egyensúlyt kell teremtenie a környezeti és fejlesztési érdekek között. A vélemény egyik első gondolata a következő: *„Amennyiben a környezetvédelmi ártalom lehetősége lett volna ebben az összefüggésben az egyetlen olyan szempont, amit figyelembe kellett venni, Magyarország állításai perdöntőek lehettek volna.”* Vagyis ha a jogban az erős fenntarthatóság követelménye élne, akkor kétség sem férne ahhoz, hogy az elővigyázatosság elvére is tekintettel, Magyarország magatartása kimenthető lett volna (bár hozzá kell tenni, hogy Magyarország korántsem tisztán csak a környezet

³⁵ Ezzel kapcsolatban bővebben: Bányai Orsolya: *Energiajog az ökológiai fenntarthatóság szolgálatában.* DELA Könyvkiadó Kft. Debrecen, 2014.

³⁶ A hágai Nemzetközi Bíróság 1997. szeptember 25-ei ítélete a Bős-Nagymaros vízlépcső rendszerrel kapcsolatos ügyben (Magyarország/Szlovákia)

állapota miatt aggódott és készítette cselekvésre). Csakhogy nem ez történt: a magyar környezeti szempontok nem kaptak elsőbbséget Szlovákia fejlesztési érdekeivel szemben. A „fejlődéshez” (valójában fejlesztéshez) való jog ugyanis az egészséges, emberhez méltó környezethez való joghoz hasonlóan szintén a nemzetközi közösség által deklarált és elismert jog. Az ENSZ fejlődéshez való jogról szóló nyilatkozatának 1. cikke szerint: *„A fejlődéshez való jog elidegeníthetetlen emberi jog, mivel minden ember és valamennyi nép jogosult részesülni benne, hozzájárulni és élvezni a gazdasági, szociális, kulturális és politikai fejlődést, amelyben minden emberi jog és alapvető szabadság maradéktalanul megvalósulhat.”* Mindaddig, amíg ragaszkodunk és megkérdőjelezhetetlen, vitathatatlan értéként tekintünk az ún. „gazdasági fejlesztéshez való jogra”, addig biztosan sínen tartjuk azt a vonatot, amely az ökológiai fenntarthatatlanság (összeomlás) elnevezésű szakadékba rohan.

Ilyen szélesebb perspektívából nem meglepő, hogy egy-egy ökológikus közösség, mint életképes alternatíva körüli jogszabályi környezet, e jogrendszer egészében meglévő problémát kicsiben is hordozza és kinyilvánítja. De az, hogy pontosan hol is vannak ezek a kicsiben megnyilvánuló problémák, nem egyszerű feltérképezni. Ezzel belső kutatás keretében már érintőlegesen foglalkozott a korábbi Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának Hivatala (JNOBH). Véleményük szerint teljesen nyilvánvaló, hogy a szóban forgó alternatív életmódot jó néhány jogszabály akadályozza és arra jutottak, hogy további felmérés indokolt.³⁷ Erre azonban tudomásom szerint nem került sor és arról sincs tudomásom, hogy azóta bárki is vizsgálta-e kérdést. Ami a kutatás módszerét illeti, a JNOBH jelentése rögzítette, hogy az interjúkészítés, mint kutatási módszer, e sarkalatos kérdések feltérképezésére kevésbé alkalmas.³⁸ Én ugyanezt tapasztaltam, amikor személyes interjút készítettem e kérdés kapcsán. Nagyon bizalmas kapcsolatra lenne szükség ahhoz, hogy e problématerképhez szükséges információk napvilágra kerüljenek. E tanulmány keretében azonban nem is céloim teljes körű képet adni azokról a jogi problémákról, amelyekkel a települési szintű ökológikus közösségek szembesülnek. Véleményem szerint akkor kellene ezt a térképet elkészíteni, ha a megjelenik a kormányzati szándék ezen alternatív életmódok kiemelt támogatására, többek között a jogszabályi környezet átgondolásával. E tanulmány tehát első lépésként ennek a központi akaratnak a kialakítását ösztönzi és kevésbé a teljes körű és részletes problémafeltárás a célja.

A települési szintű ökológikus közösségek életére hatással bíró jogszabályi környezetből példaként több mindent lehet felvillantani. Úgymint a települési közszolgáltatások kötelező igénybevétele; az energiajogi szabályozás nem kifejezetten kedvez a háztartási méretű kiserőműveknek; építészeti előírások nem támogatják a hagyományos – vályog, szalma – és természetes alapanyagok

³⁷ Takács-Sánta András, személyes közlés, 2017.május. Ezzel egyező véleményt nyilvánít a problémáról Borsos Béla, Gyűrűfű ökofalu alapítója. Borsos Béla disszertációja: *Az ökofalu koncepciója és helye a fenntartható település-és vidékfejlesztésben*. PhD Értekezés, PTE TTK, Pécs, 2007. – jogi szabályozáshoz való viszony. 149.

³⁸ Takács-Sánta András, személyes közlés, 2017.május.

alkalmazását;³⁹ kaláka munka adójogi vonatkozásai; közösségi tulajdonlás nehézségei;⁴⁰ természetközeli szennyvíztisztítással kapcsolatos jogi akadályok, stb. emelhetők ki. Ezen írás keretében még ennek a néhány kérdésnek a teljes körbejárására sincs lehetőség, ugyanis olyannyira kusza és szövevényes területre tévednénk. Ezt a bonyolult helyzetet véleményem szerint kiválóan illusztrálja a természetközeli szennyvíztisztítás alkalmazásával kapcsolatos - alábbiakban vázolt - problémakör megidézése.

6. A jogi környezet a természetközeli szennyvíztisztítás példáján

Az ökofalvak, mint kvázi autonóm közösségek, céljai között lényeges szerepet játszik az állami közművektől való függetlenedés. Nemcsak energiaszükségletüket szeretnék saját maguk biztosítani, de sok esetben a vízellátást és a szennyvíztisztítást is maguk kívánják megoldani. Ez utóbbit például nem a hagyományos közművek igénybevételével és nem is feltétlenül egyedi derítők alkalmazásával, hanem természetbarát szennyvíztisztítással (faültetvényes, tavas, épített vízinövényes, stb.) kívánják biztosítani.⁴¹ Ennek megfelelően több települési szintű ökológikus közösség alakított ki természetbarát szennyvízkezelési technológiát, egészen konkrétan gyökérszénás szennyvíztisztítást (pl. Krisna-völgy, Gyűrűfű). Somogyvámoson nincs (Gyűrűfűt tekintve nincsenek biztos információim) kiépített szennyvízelvezető hálózat, így a Krisna-völgyi gyökérszénás szennyvíztisztítás a hagyományos szennyvízülepítők helyett természetbarát alternatívát jelent. A telep jelenleg vízjogi engedéllyel rendelkezik. Ugyanakkor a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó általános szabályokról szóló 147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet 24. § (3) bekezdése alapján: *„Ha az ingatlant határoló közterületen a szennyvízelvezető mű műszakilag elérhető és rendelkezésre áll a megfelelő szennyvíztisztító-telepi kapacitás, akkora) jelen rendelkezés hatálybalépésétől számítva új szennyvízkezelő berendezés nem telepíthető;b) a jelen rendelkezés hatálybalépését megelőzően telepített hatósági engedéllyel rendelkező egyedi szennyvízkezelő berendezés engedélye érvényességi idejének lejártát követően a mű üzemeltetője köteles a víziközmű-szolgáltatást igénybe venni.”*

Vagyis ha olyan területen akar egy ökológikus közösség természetközeli szennyvízkezeléséről gondoskodni, ahol van kiépített közmű, ott nem adható engedély a létesítésére. Valamint ha utóbb kiépül a közmű, úgy az egyedi szennyvíztisztító berendezés engedélyének lejártá után kötelező a közszolgáltatást igénybe venni. A természetközeli szennyvíztisztításra ugyanakkor ez utóbbi rendelkezés véleményem szerint nem alkalmazható, ugyanis a rendelet 2.§ (8)

³⁹ Takács-Sánta András, személyes közlés, 2017.május.

⁴⁰ Takács-Sánta András, személyes közlés, 2017.május.

⁴¹ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a szórtan elhelyezkedő ökológikus közösségek (pl. Hosszúhetény, Kóspallag) kiváló példái annak, hogyan lehet az állam által kiépített közmű-infrastruktúrát felhasználva környezetvédelmi szempontból fenntarthatóan élni. Vagyis a közművek léte és használata önmagában természetesen nem jelent teljes akadályt a környezeti szempontok érvényesítésében.

bekezdése alapján egyedi szennyvíztisztító berendezésnek az olyan vízáteresztő szerkezet, amely a települési szennyvizek nem közműves, biológiai tisztítását *energiabevitel* segítségével végzi. Mivel azonban természetközeli szennyvíztisztítás nem igényel energiabevitelt,⁴² ezért a jogszabály nyelvtani értelmezése alapján az ottani szennyvíztisztító nem tekinthető ilyen egyedi szennyvíztisztító berendezésnek. Vagyis egyfelől úgy tűnik, hogy a gyökérszűrés szennyvíztisztítást, illetve általában a természetközeli szennyvíztisztítást az említett rendelet nem engedi ott, ahol már van kiépített közmű. Másfelől azonban ha korábban nem volt, de időközben kiépítik a közműves szennyvízelvezetést a területen akkor, az értelmezésem szerint az alternatív (értsd. természetközeli) szennyvíztisztítót nem kell felszámolni, az tovább működhet. E rendelkezések a meglévő és önálló szennyvíztisztítással rendelkező települési szintű öko-közösségeket nem érintik, viszont tekintettel arra, hogy az ország jelentős része már közművel fedett, így az újonnan kiépülő közösségek autonómiájának ez nem kedvez. Ha van kiépített közmű, ott az alternatív szennyvízkezelési megoldások ellen hat a talajterhelési díj fizetésére irányuló kötelezettség is. A környezetterhelési díjról szóló 2003. évi LXXXIX. törvény 11. § (1) bekezdése alapján ugyanis talajterhelési díjfizetési kötelezettség terheli azt a kibocsátót, aki a műszakilag rendelkezésre álló közcsatornára nem köt rá és helyi vízgazdálkodási hatósági, illetve vízjogi engedélyezés hatálya alá tartozó szennyvízelhelyezést, ideértve az egyedi zárt szennyvíztározót is, alkalmaz. Kivételt jelent e főszabály alól, *„ha a kibocsátó egyedi szennyvízelhelyezési kislétesítményt, illetve egyedi szennyvíztisztító kisberendezést alkalmaz és a kibocsátás közvetlen környezetében a kibocsátó által létesített megfigyelő objektumban a talajjal kapcsolatban lévő felszín alatti vízben a kibocsátó által évente vizsgált nitrát-, ammónium-, szulfát-, kloridtartalom egyik komponens tekintetében sem haladja meg 20%-kal a 2005. évben, illetve a közcsatorna üzembe helyezését követő hónapban végzett alapállapot-felmérés keretében mért értékeke”*.⁴³

Ennek kapcsán csak az a kérdés maradt, hogy mit is jelent pontosan az „egyedi szennyvízelhelyezési kislétesítmény”? A természetközeli szennyvíztisztítási megoldások beletartoznak e fogalomba? Ha csupán a nyelvtani értelmezésből indulunk ki, akkor véleményem szerint nem tartoznak bele. Ebben az esetben a talajterhelési díj fizetésére irányuló kötelezettség csak tovább nehezíti a meglévő és a jövőben létrejövő valóban fenntartható települések életét. Ha mégis (tehát a kivétel mégis alkalmazható a természetközeli szennyvíztisztításra), úgy abban az esetben megfelelő üzemeltetés mellett az ökofalvak alternatív szennyvíztisztítója után nem kell talajterhelési díjat fizetni, ami mindenképpen előny lenne. A törvényben foglalt feltétel ilyen keretek között teljesen elfogadható, hiszen azt ösztönzi, hogy e természetbarát szennyvíztisztítókat is szakszerűen és felelősségteljesen működtessék. 2005-ben az akkori környezetvédelmi

⁴² *Természetközeli szennyvíztisztítás*: olyan biológiai szennyvíztisztítási eljárás, amely során a szennyezőanyagok lebomlását a hordozó talajhoz, homokhoz, kavicsokhoz, növények gyökerének felületéhez kapcsolódó mikroorganizmusok végzik aerob vagy anaerob módon, valamint a tavas szennyvíztisztítási megoldások. 147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet 2.§ 33. pont.

⁴³ A környezetterhelési díjról szóló 2003. évi LXXXIX. törvény 11.§ (2) bekezdés

minisztériumnak volt egy felmérése a természetközeli szennyvíztisztítás hazai helyzetéről.⁴⁴ Ebből sajnos az derült ki, hogy e szennyvíztisztítókat a legtöbb esetben nem megfelelően működtetik (persze nem feltétlenül az ökológikus közösségek esetében van ez így). Az előbbi és ehhez hasonló jogszabályi megkötések tehát jogosnak tűnnek. A 28/2004. (XII.25.) Korm. rend. 1. számú mellékletének első része a természetközeli szennyvíztisztításra további rendelkezéseket tartalmaz.⁴⁵ Ezek közül (pl. a szigetelés rendszeres ellenőrzésére, időszakos cseréjére vonatkozó) néhány követelmény teljesen érthető és helyénvaló, ugyanakkor annak előírása, hogy 600 lakosegyenérték felett csak akkor lehet természetközeli szennyvíztisztítót alkalmazni, ha gazdasági számítások igazolják, hogy az gazdaságosabb a művi tisztításnál, már értelemszerűen akadály lehet (bár egyelőre nem jellemző a 600 főnél nagyobb települési szintű ökológikus közösség). Ezen valóban fenntartható települések helyzetét a központi jogszabályokon kívül a helyi önkormányzati szabályozás is árnyalja. Ami a helyi önkormányzati szabályozást illeti Krisna-völgy tekintetében például elmondható, hogy a települési önkormányzat tekintettel van arra, hogy az ökofalu lakóinak saját szennyvízkezelő létesítménye van. Számukra ugyanis az irányadó önkormányzati rendelet nem teszi kötelezővé a nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz begyűjtésére vonatkozó helyi közszolgáltatás igénybevételét.⁴⁶ A helyi önkormányzat feltehetően azért kezeli rugalmasan e kérdést, mert érdeke fűződik ahhoz, hogy Krisna-völgy, mint ökofalu életét, amennyire csak lehet, megkönnyítse, hiszen több ezer érdeklődőt vonz Somogyvámosra.⁴⁷ Ugyanakkor ezt már nem lehet elmondani Visnyéről, ahol a somogyvámosihoz hasonló mentesség a vonatkozó jogszabályban nem található.⁴⁸

7. Záró gondolatok

Napjainkban tanúi lehetünk annak a világméretű jelenségnek, hogy egy jellemzően értelmiségi réteg, a városi lét fenntarthatatlanságát látva, túl a pusztá kritikán, elindult a példamutatás és a felelősségvállalás nehéz útján. Az útjukat azonban nemcsak az nehezíti, hogy a társadalom tagjai furcsán néznek rájuk, hanem az is, hogy a jogalkotók, akik mellesleg tökéletesen tisztában vannak a mai társadalom és gazdaság fenntarthatatlan (vagy csupán néhány évtizedig fenntartható) jellegével, nem támogatják az ilyen előremutató törekvéseket, sőt inkább

⁴⁴ Segédlet a korszerű egyedi szennyvízkezelés és a természetközeli szennyvíztisztítás alkalmazásához. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Budapest, 2005. december.

⁴⁵ Simándi Péter: Szennyvíztisztítási technológiák II. A természetközeli szennyvíztisztítás jogszabályi háttere. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-019_Szennyviztisztitasi_techonologiak_II/ch02.html (Letöltve: 2017. május 17.)

⁴⁶ Somogyvámos Község Önkormányzat Képviselő-testületének 17/2013. (XII.30.) önkormányzati rendelet 1.§ (3)

⁴⁷ Bár ez a pozitív diszkrimináció (a szennyvíztisztító mű kapcsán) korábban egyáltalán nem élt, sőt Somogyvámos település kifejezetten fellépett a Krisna-völgyi szennyvíztisztító létesítése ellen. Forrás: Személyes interjú, 2017. május.

⁴⁸ Visnye község Önkormányzata Képviselő-testületének 1/2014.(I.27.) sz. önkormányzati rendelete a nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz begyűjtésére vonatkozó közszolgáltatásról.

hátráltatják azokat. Ezt korábbi (nem jogi jellegű) kutatások is jelezték, de a jogtudomány a mai napig adós volt e probléma felkarolásával. E tanulmány célja tehát az volt, hogy hozzájáruljon a központi kormányzati akarat kialakításához.

A valóban fenntartható települések körüli jogi környezet akadályozó jellegét a természetközeli szennyvíztisztítás példáján keresztül igyekeztem megvilágítani. A természetközeli szennyvíztisztítással kapcsolatos jogi előírások jelzik, és egyben megerősítik, hogy a központi szabályozás nincs tekintettel a valódi fenntarthatóságra törekvő, vagy valóban fenntartható közösségekre. A konkrét példánál maradva, egyik oldalról az Európai Unió által is megkövetelt szennyvízelvezető hálózat kiépítése nyilvánvalóan szükséges, hiszen ez komoly környezetvédelmi érdek. Tehát önmagában nem a centralizált és kiépített szolgáltatási infrastruktúra a probléma. A probléma az, hogy a hatályos jogi szabályozás valamilyen okból (paternalizmus, centralizáció, túlzott reguláció?) nem látja, és emiatt nem is érvényesíti e közösségek sajátos érdekeit. Jelen esetben a vizsgált előírásokat úgy kellene módosítani, hogy a természetközeli szennyvíztisztítást kiépített infrastruktúra mellett is lehetővé tegyék, illetve ne nehezítsék gazdasági terhekkel (talajterhelési díj), ha erre kifejezetten egy települési szintű ökológikus közösség törekszik. E települések általános érdeke - az uralkodó szabályok tiszteletben tartása mellett - a minél nagyobb fokú autonómia lenne. Ez a szubszidiaritás elvével is inkább összhangban állna. Természetesen, ha valamilyen úton módon, az ehhez hasonló javaslatok el is jutnak a jogalkotókhoz, akkor még mindig számos kérdést kellene tisztázni. Például annak érdekében, hogy az ökológikus közösségek jogi eszközökkel támogathatóak legyenek, át kellene gondolni, hogy szükség van-e e közösségek jogi definiálására.⁴⁹ Ha igen, akkor hogyan (milyen tartalommal) definiáljuk őket? Elegendő-e esetleg valamilyen tanúsítvány előírása az előnyök érvényesítéséhez? A fenntarthatóság negyedik pillérének tartott spirituális dimenziót kell-e, és ha igen, akkor hogyan lehetne számon kérni? Azt is fel kellene mérni, hogy (nem csak a szennyvíztisztítás körében) milyen változtatásokkal lehetne hozzájárulni ahhoz, hogy legalább a jogszabályi környezet ne akadályozza e közösségek létrejöttét és működését. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához igyekeztem adalékokat nyújtani a végső válaszadás igénye nélkül.

Mindehhez még azt is hozzá kell tenni, hogy az ökológikus közösségeknek is alapvetően két típusa van: szórt, illetve falu jellegű. Az, hogy e kettő közül melyik típusba tartozik egy közösség, egyben befolyásolja a már meglévő környezetéhez (pl. kiépített szennyvízelvezető hálózat) való kapcsolatát is. Az általam felvetett problémák közül a természetközeli szennyvíztisztítás például elsősorban a falu jellegű ökológikus közösségekre jellemző, a szórtakra kevésbé. Felmerülhet ennek alapján, hogy akkor miért a meglévő jogi szabályozás idomuljon, s miért ne szórt jellegű ökológikus közösségek jöjjenek inkább létre? Véleményem szerint azért kell inkább a szabályozásnak idomulnia, mert a falu jellegű közösségek sok tekintetben nagyobb szabadságot élveznek abban, hogy teljesen új alapokra helyezték a

⁴⁹ E fogalom kialakításánál tekintetbe kell azt is venni, hogy egy közösség sokszor teljesen tiszta lappal kezd, így az ökológiai fenntarthatóság az életében csak egy törekvés és még nem feltétlenül a valóság.

társadalmi-, gazdasági-, mesterséges-, természetes környezetükkel való kapcsolatukat, ami egy alternatív életmód kialakítása esetén mindenképpen előny. Végezetül még az is felmerülhet az olvasóban, hogy mi értelme e közösségekkel foglalkozni, hiszen csak a lakosság rendkívül kis százalékát jelentik, nem tömegjelenségről van tehát szó. Mégis, azért lenne érdemes átgondolni ezt a kérdést, mert e közösségek nagyon hasznos és életképes mintát kínálhatnak a jövőre nézve a társadalom széles rétegei számára, és megoldást nyújtanak nemcsak környezeti, hanem társadalmi és gazdasági problémákra egyaránt (pl. egészségesebb lakosság, ökológiailag fenntartható település, szemben a vidék elnéptelenedése, túlzott városiasodás és a városok fenntarthatatlansága, bizalomhiány, stb.). Olyanok ők, mint a süllyedő Titanic mentőcsónakjai. Csak akkor tudják betölteni a funkciójukat, ha vízre bocsátják őket, bizonyos fokú szabadságot kapnak tehát, ahelyett, hogy elvárnánk tőlük, hogy a hajóval együtt süllyedjenek el.
